

УДК 159.922.8:[140.8+316.77]

Тетяна Дмитрівна Перепелюк,
кандидат психологічних наук,
доцент кафедри психології
Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини,
м. Умань, Україна
ORCID: 0000-0001-6313-2279
tetiana.perepeliuk@udpu.edu.ua

Наталія Вячеславівна Гриньова,
кандидат психологічних наук,
доцент кафедри психології
Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини,
м. Умань, Україна
ORCID: 0000-0001-7261-9871
nataliia.hrynova@udpu.edu.ua

ДІАГНОСТИКА СВІТОГЛЯДНОГО ТА КОМУНІКАТИВНОГО КОМПОНЕНТІВ ЯК СКЛАДОВИХ РОЗВИТКУ ОСОБИСТІСНОЇ СФЕРИ ПІДЛІТКА

У статті подані результати діагностики рівня сформованості у підлітків світоглядного та комунікативного компонентів як складових розвитку їх особистісної сфери. Дані компоненти є важливими для вироблення життєвих цінностей та стратегій, переконань та поглядів, що безпосередньо впливатимуть на мотивацію до здійснення подальшої життєдіяльності. У статті розглядається процес розвитку комунікативної сфери особистості підлітка. Акцентується увага та тісному зв'язку сфери спілкування з формування особистості, та становленням світоглядного компоненту підлітків. Охарактеризовано фактори, які впливають на формування мовної особистості підлітка. Окреслено основні труднощі у діалогічному та монологічному мовленні підлітків.

Ключові слова: світогляд, комунікація, підліток, особистість, діагностика, мовлення, поведінка, навички.

Tetiana Perepeliuk,
PhD of Psychological,
associate professor
of the Department of Psychology,
Pavlo Tychyna Uman State
Pedagogical University
Ukraine, Uman
ORCID: 0000-0001-6313-2279
tetiana.perepeliuk@udpu.edu.ua

Nataliia Hrynova,
PhD of Psychological,
associate professor
of the Department of Psychology,
Pavlo Tychyna Uman State
Pedagogical University

Ukraine, Uman
ORCID: 0000-0001-7261-9871
nataliia.hrynova@udpu.edu.ua

DIAGNOSIS OF WORLDVIEW AND COMMUNICATIVE COMPONENTS AS COMPONENTS OF DEVELOPMENT PERSONAL SPHERE TEENAGER

The article considers the process of formation of the communicative sphere of the adolescent's personality. Emphasis is placed on the close connection between the sphere of communication and the formation of personality, and the formation of the worldview component of the adolescent. The main theories of development of the sphere of communication, its mechanisms and factors influencing the process of its development are presented. The age functional model of the language personality of the teenager is presented. The purpose of the article is to present the results of diagnostics of the level of formation in adolescents of worldview and communicative components as components of the development of their personal sphere. These components are important for the development of life values and strategies, beliefs and views that will directly affect the motivation to pursue further life. The factors influencing the formation of the language personality of the adolescent (social, psychological, biological) are described. The main difficulties in dialogic and monologue speech of adolescents are outlined. In dialogic speech, violations of phonemic perception are identified, in particular, when reproducing a series of syllables, understanding the meanings of some words, complex instructions, relationships between words and logical-grammatical structures. The peculiarities of dialogic communicative behavior of adolescents include: the difficulty of entering into a dialogue, its short duration, the monotony of language expression; insufficient observance of norms of language etiquette, weak intensity of facial expressions, gestures, low emotionality of discourse; inability to establish visual contact with the interlocutor, lack or insufficiency of communicative friendliness, dependence on the communicative behavior of the interlocutor, etc. The following difficulties are highlighted in the monologue speech: coherence, arbitrariness, contextuality, development, semantic omissions, fragmentation, and unreasonable situationality of statements.

Key words: worldview, communication, adolescent, personality, diagnosis, speech, behavior, skills.

Спілкування, у віковому аспекті розглядається як фактор розвитку особистості людини. Мовне спілкування є формою спілкування, і аналіз його генезису показує, що кожен віковий період має свої потенційні можливості для послідовного формування комунікативної сторони спілкування і властивостей особистості. Навчаючись у системі повної середньої освіти підліток має здобути багаторівневу та складно компонентну систему знань, умінь та навичок. Даний процес навчально-виховної взаємодії має сформувати відповідні компетентності за рахунок досвіду, цінностей, здібностей та загального розвитку особистості. Як зазначає дослідник Хуторський А., що за рахунок посилення уваги до змісту формування компетентностей, які обумовила Рада Європи, дана проблема стосується оновлення освіти та наближення її до запитів суспільства [10].

У підлітковому віці посилюється вплив емоційно-вольової складової на розвиток інтелекту, особистий характер поведінки і відносини з людьми. Клінічні дослідження, виконані в інституті Гезелла (Йель) пов'язують підлітковий вік з піком емоційної нестабільності [4]. Підліткова некерованість у 10–13 років поєднується з вражаючою гнучкістю, пластичністю, готовністю до змін і відкритістю для співпраці, що в більшій мірі пов'язане з ситуаціями неформального спілкування дорослих і підлітків поза сім'єю і школою або у спілкуванні підлітків з однолітками [7].

Розвиток особистості тісно пов'язаний з процесом спілкування і системою уявлень про самого себе. Підлітковий вік називають період «бурі і натиску». Це вкрай складний час, час бурхливих змін у всіх сферах життя.

В даний час, методологічну основу мовного онтогенезу складають теорія розвитку спілкування в онтогенезі, яка розроблена Лісіною М. та її послідовниками [5;7]. Вчена одна з перших вивчила спілкування, як особливу комунікативну діяльність, де розглядала поняття спілкування і комунікативна діяльність як синоніми [5].

Також рівень сформованості світогляду та комунікації можна розглядати з точки зору концепції формування способу життя, гідного людини (Щуркова Н.); культурологічного підходу (Бондаревська Є.); системи гуманістичного виховання учнів (Кабуш В.); концепції гуманізації педагогічного процесу (Сманцер А.); концепції самовиховання школяра (Селенко Г.) та ін.

Слід зауважити і на кризовість підліткового віку, що створює ситуації для появи «життєвої кризи» у становленні підлітка і впливає на всі сфери його особистості (Холл С., Кон І., Бенедикт Р., Драгунова Т., Мід М., Орбан-Лембрик Л., Титаренко Т. та ін.). Виготський Л. у культурно-історичній концепції вказував, що кризові періоди обумовлені внутрішньою логікою процесу дитячого розвитку [1].

Індивідуальні особливості сфери спілкування, її механізмів протікання і зміни стали предметом вивчення філософів і соціологів (Кон І., Паригін Б.), психолінгвістів (Леонтьєв О., Петренко В.), представників соціальної психології (Андрєєва Г., Ломов Б., Поршнев Б.), педагогічної і вікової психології (Бодальов О., Коломінський Я., Лісіна М., Мухіна В.); як одна із форм взаємодії особистості з іншими людьми, спілкування розглядається у працях Абульханової-Славської К, Запорожця О., Ломова Б.) [3].

Аналіз наукової літератури показує, що спілкування з однолітками прямим або непрямим чином впливає на особистісний розвиток підлітка. Отже, розвиваючи спілкування, ми впливаємо на розвиток особистості, її самооцінки і самопізнання. У свою чергу це може підвищити компетентність підлітків в різних сферах діяльності, особливо в навчальній.

У статті представлені результати дослідження світоглядного та комунікативного компонентів особистості підлітків, з метою визначення особливостей сфери спілкування та труднощів мовного розвитку підліткового періоду.

У підлітковому віці (10–15 років) основною діяльністю школярів залишається навчальна, а спілкування є провідним видом діяльності, в якому засвоюються норми моралі, соціальної поведінки тощо. Вперше у перехідному періоді проявляється самостійна спрямованість на пошук нової інформації і тому найбільш важливим стає спілкування з однолітками, яке дуже впливає на формування особистості і процес соціалізації підлітка. Він (підліток) стає, особливо чутливим, до того, як протікає його спілкування з оточуючими, тому наповнена діалогічність міжособистісних відносин знаходить в комунікативному процесі особливе значення. Змінюється і функціональна модель мовної особистості. Лексикон і інші складові структури мовної особистості підлітків 11–13 років стають особливо відкритими для впливів з боку всіх наявних в мові форм мови, як літературних, так і не літературних. У мові з'являється велика кількість власне підліткових слів–сленгів (мовні звички підлітків специфічні і недостатньо вивчені в лінгвістичній літературі).

Видатний психолог Холл С. зміст періоду підліткового віку характеризує, як кризу самопізнання, подолавши яку людина набуває «відчуття індивідуальності» [2].

Великий вплив на характер становлення мовної особистості підлітків мають зовнішні (соціальні), і внутрішні (психологічні, біологічні) фактори. Найбільш значущими соціальними, або екстралінгвістичними факторами стають: сім'я, школа, коло спілкування, засоби масової інформації. Дані фактори впливають на рівень соціальної взаємодії, виробленню комунікативних навичок, формування виду емоційного контакту, виникнення почуття солідарності та взаємодопомоги, задоволення потреби у автономії та афіліації тощо.

Один з основних факторів, що впливають на формування мовної особистості підлітка – це умови, в яких він зростає. Тип мовної особистості батьків має великий

вплив на формування типу мовної особистості дітей. Звичайно, процес формування мовної особистості триває все життя, але дуже багато закладається саме в дитинстві [9].

Другий фактор – характер прецедентних текстів, тобто текстів, на які орієнтується індивід як на зразкові в сенсі використання мови. У цьому віці прецедентні тексти нерідко є більш дієвими факторами, ніж навчання. Школярі доводять правильність неправильної відповіді або вимови посиланням на телебачення, батьків і вчителів.

Третій фактор, який надає великий і, мабуть, основний вплив на формування мовної особистості школяра – це оточення підлітка, ступінь його впливу і його мовний смак.

В цілому, до 13 років підлітки є мобільними мовними особистостями. Вони з легкістю переключаються на спілкування на шкоду іншим своїм заняттям, проте також швидко і відволікаються від них. Для них характерний швидкий темп мови, а сенс сказаного часто важливіше словесного образу.

Для складання загальної характеристики комунікативної поведінки підлітків, ми провели спеціальне дослідження, засноване на включеному спостереженні, з охопленням найбільш значущих сфер соціальної активності підлітків (навчальна діяльність, взаємини з оточуючими, особливості поведінки в різних умовах спілкування та ін.).

З огляду на положення аспектної моделі вікової комунікативної поведінки, розробленої Стерніним І. в процесі спостереження за учнями, вивчалися особливості їх комунікації, норми і традиції спілкування.

З цією метою, ми звертали увагу на параметри комунікативної поведінки індивіда:

- в нормативному аспекті (відношення до норм мови і поведінки в процесі комунікації);
- в реактивному аспекті (особливо реагування на комунікативні дії оточуючих);
- в рецептивному аспекті (особливості сприйняття власної комунікативної практики і практики інших людей);
- в продуктивному аспекті (мовні засоби і невербальна поведінка в момент спілкування) [9].

Характеризуючи уявлення про світоглядні компетенції особистості та прийняття до уваги особливості їх формування, визначаємо основні шляхи, в рамках яких повинна здійснюватися педагогічна підтримка особистості в процесі безперервного виховання:

- актуалізація світоглядного компоненту змісту навчального предмета (наприклад фізики) на основі інтеграції знань міжпредметного рівня;
- реалізація потреб старшокласників, що навчаються самостійно на основі інтеграції соціального та індивідуального досвіду;
- формування в учнів навичок побудови стратегії та передбачення результатів [5, с. 106].

З'ясувавши основні положення світоглядного та комунікативного компонентів ми визначилися зі змістом емпіричного дослідження особливостей комунікативної діяльності старших підлітків і використали методи діагностики і аутопсиходіагностики (самотестування). Обстежувані є здобувачами середньої освіти Уманських загальноосвітніх шкіл. В результаті з 120 респондентів порушення структури мови були виявлені у 80 % підлітків. В першу чергу порушення мови відносилися до

лексико-граматичної сторони мови і обумовлено відзначалися помилки і труднощі при виконанні завдань на лексичне поєднання слів.

Результати дослідження стану імпресивної мови виявили у 18 з 120 підлітків порушення фонематичного сприйняття, зокрема, при відтворенні серії складів, розумінні значень деяких слів, складних інструкцій, відносин між словами і логіко-граматичних структур. До того ж, у більшості респондентів рівень розвитку діалогічного мовлення не відповідав критеріям зв'язності, тобто достатньому розкриття теми бесіди, смисловій завершеності і структурній єдності, що визначаються в конкретній ситуації спілкування адекватним використанням мовних і немовних засобів. Так у 95 підлітків відзначалися значні труднощі в діалогічній мові, пов'язані з низьким рівнем мовної активності і недостатнім володінням навичками діалогічного взаємодії.

До особливостей діалогічної комунікативної поведінки підлітків ми віднесли: труднощі вступу в діалог, його нетривалість, одноманіття мовного вираження; недостатнє дотримання норм мовного етикету, слабку інтенсивність міміки, жестикуляції, низьку емоційність дискурсу; невміння встановлювати візуальний контакт зі співрозмовником, відсутність або недостатність комунікативної привітності, залежність від комунікативної поведінки співрозмовника і т.д.

Слід сказати, що часто рівень володіння навичками діалогічної взаємодії впливає на реалізацію комунікативної функції спілкування і когнітивного розвитку підлітків. Тим часом, в різних видах монологічного мовлення, а саме, при переказі або складанні оповідань за серією картин на задану тему найбільш виразно проявилися лексико-граматичні недоліки.

В результаті, обстеження стану монологічного мовлення показало, що у підлітків не зберігаються такі основні її характеристики як: зв'язність, довільність, контекстність, розгорнення, хоча в цілому в мові присутній односторонній і безперервний характер висловлювання.

В процесі логіко-смислової організації висловлювання на рівні тексту ми звернули увагу на смислові пропуски, фрагментарність, і необґрунтовану ситуативність висловлювань. Так у більшості респондентів виникли серйозні труднощі не тільки в предметно-смисловій організації висловлювань (підлітки з труднощами характеризували предмети реальної дійсності, їх зв'язки і відносини), а й сам хід викладу самої думки, тобто її логічна організація, в результаті чого страждали усвідомленість і довільність мовного висловлювання.

При обстеженні монологічного зв'язного мовлення в процесі переказу тексту і в оповіданнях на основі особистого досвіду на задану тему у 40 підлітків були відзначені найбільші труднощі. Випробовувані в монологіях переважно вживали прості поширені і непоширені речення і значно рідше складносурядні конструкції.

Потім ми виміряли рівневі характеристики спілкування підлітків, які приймали участь в експерименті. Для реалізації цієї мети були використані наступні діагностичні методики: тест В.Ф. Ряховського, тест навичок слухання Маклені В. і методика КОС-1 (рівень комунікативних здібностей).

Результати тестування, зокрема тесту Ряховського В., показали, що недостатній рівень товариськості (низький і нижче середнього) має 38 з 120 обстежених (32,7 %).

Результати тесту для самоперевірки навичок слухання Маклені В. показали, що 56 підлітків (46,7 %) виявилися поганими співрозмовниками з низькими значеннями навичок слухання.

Середній рівень розвитку навичок слухання з властивими йому деякими недоліками як: критичне ставлення до висловлювань співрозмовника; невміння

зрозуміти прихований сенс сказаного, поспішні висновки і ін. показали 45 підлітків (37,5 %). Добрими співрозмовниками можна вважати 19 підлітків (15,8 %), але їм не завжди вдавалося досягти повного розуміння партнерів по спілкуванню. Відмінних співрозмовників виявлено не було.

В результаті дешифрування і обробки отриманих даних за методикою КОС-1 у 64 досліджуваних підлітків (53,3 %) були виявлені низький і нижче середнього рівні комунікативних здібностей і у 60 (50 %) досліджуваних – аналогічні показники: одні не вміють слухати, інші – недостатньо товариські, треті – мають низький рівень комунікативних здібностей. Тому можна вважати, що вся досліджувана група має ті чи інші порушення в спілкуванні. Узагальнені результати представлені в табл. 1.

Таблиця 1.

Результати дослідження рівневих характеристик спілкування

Рівневі характеристики спілкування підлітків	Тест В.Ф.Ряховського (визначення рівня комунікативності)	Тест В.Маклені (для самоперевірки навиків слухання)	Методика КОС-1 (рівень комунікативних здібностей)
Низький рівень комунікативності	38 (32,7 %)		
Низькі значення навиків слухання		56 (46,7 %)	
Середні значення навиків слухання		45 (37,5 %)	
«Гарні співрозмовники»	36 (30 %)	19 (15,8 %)	
Нижче середнього рівень комунікативних здібностей	46 (38,2 %)		60 (50 %)
Показники по організаторським здібностям			60 (50 %)

Рис. 1. Результати дослідження рівневих характеристик спілкування

Таким чином, узагальнення результатів дослідження мовного і комунікативного розвитку старших підлітків, показало, що у 52 з 120 обстежуваних підлітків рівень успішності мовного і комунікативного розвитку є низький або нижче середнього, це значно перешкоджає їх становленню як повноцінних суб'єктів активної мовної взаємодії і негативно впливає на ефективність їх соціальної адаптації.

Світоглядний компонент особистості включає в себе: переконаність у правоті, здатність відстоювати свою позицію, усвідомлення цінностей і дотримання їх, внутрішню зрілість. Дані якості починають формуватися в підлітковому віці, тісно взаємопов'язані з комунікативним компонентом. Крім цього, світоглядний компонент визначає позицію особистості в процесі діяльності й в оцінці її результатів; загальну спрямованість особистості; активність життєвої позиції; здатність відстоювати свою творчу позицію засновану на знаннях і набутому досвіді; усвідомлення особистістю своїх світоглядних властивостей («прояснення цінностей»); стійкість відносин до світу, праці до людей і до самого себе та ін.

Дослідження особливостей світоглядного компоненту підлітків здійснювалося на основі аналізу результатів самооцінки. Підліткам пропонувалося пройти опитування щодо вираження 5-ти власних станів, якостей, особливостей за 5-ти бальною шкалою, де 1 бал – найменший ступінь вираження, 5 балів – найбільший. Результати оцінювання світоглядного компоненту особистості підлітків, представлений на рис. 2.

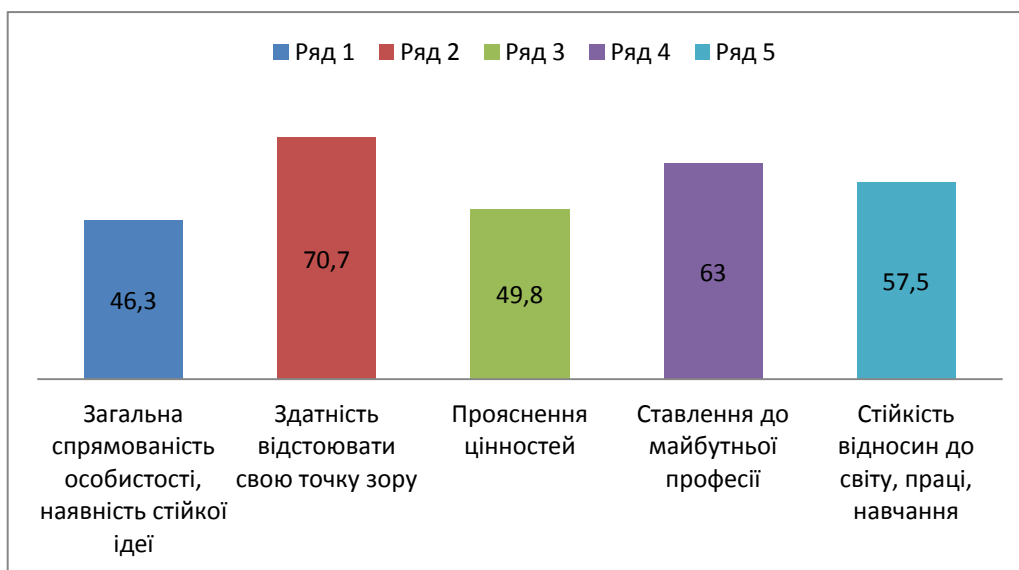

Рис. 2. Результати дослідження світоглядного компоненту особистості підлітків

Аналіз самооцінок світоглядного компоненту особистості підлітків свідчить про те, що «загальна спрямованість особистості, наявність стійкої ідеї» отримала 4 бали у 36 % опитуваних, 5 балів – 10,3 %, 3 бали – 43,3 %, 2 бали – 10,4 % студентів. «Здатність відстоювати свою точку зору» оцінена найбільше у 4 бали – 45,3 %, 5 балів – 25,4 %, 3 бали – 22,4 %, 2 бали – 6,9 % опитуваних. «Прояснення цінностей» (усвідомлення особистістю своїх світоглядних переконань) оцінена у 4 бали 36 %, у 5 балів – 13,8 %, у 3 бали – 38,7 %, у 2 бали – 11,5 % опитуваних. «Ставлення до майбутньої професії» оцінюють найбільше в 4 бали 26 %, в 5 балів – 37 %, в 3 бали – 23,8 %, в 2 і 1 бал оцінили однаково по 13,2 % опитуваних. «Стійкість відносин до світу, праці, навчання, людей і до самого себе» оцінена в 4 бали – 32,8 %, в 5 балів –

24,7 %, в 3 бали – 33,8 %, 2 бали – 8,7 % опитаних. Ранжування складових світоглядного компоненту особистості підлітків представлено в таблиці 2.

Таблиця 2.

**Ранжування складових світоглядного
компоненту особистості підлітків**

№ п/п	Назва здатності	Кількість виборів у %
1	Здатність відстоювати свою точку зору	70,7
2	Ставлення до майбутньої професії	63
3	Стійкість відносин до світу, праці, навчання, людей і до самого себе	57,5
4	Прояснення цінностей	49,8
5	Загальна спрямованість особистості, наявність стійкої ідеї	46,3

В структурі світоглядного компоненту на перше місце, за результатами самооцінок підлітків виділяється здатність відстоювати свою точку зору. Підлітки мають позитивне ставлення до майбутньої професії, стійкість відносин до світу, праці, навчання, людей і до самого себе та усвідомлення цінностей. Загальна спрямованість особистості, наявність стійкої ідеї теж оцінена високо.

Отже, психолінгвістичне дослідження показало, що підлітки мають широкий спектр порушень в спілкуванні: вони, або не вміють слухати, або не можуть адекватно передати думку, або недостатньо товариські, або мають низький рівень розвитку комунікативних здібностей. Іноді зустрічаються поєднання різних порушень і труднощів. У вільному спілкуванні підлітки використовують «примітивний» діалектний дискурс, який, як правило, використовується в спілкуванні з добре знайомими людьми, частіше за все, в сім'ї. Інші види дискурсу через складність побудови речень, використовуються або значно рідше, або не використовуються зовсім. Результати дослідження світоглядного компоненту вказують на те, що у підлітків найбільше сформованою є здатність відстоювати свою точку зору. Інші компоненти: ставлення до майбутньої професії, стійкість відносин до світу, праці, навчання, людей і до самого себе та усвідомлення цінностей є не зовсім сформованими, що відповідає особливостям підліткового розвитку та становлення особистості.

У подальших дослідженнях ми плануємо звернути увагу на встановлення рівня сформованості емоційного інтелекту підлітків, як результату їх навчальної та комунікативної діяльності. З'ясувати, яким чином рівень емоційного інтелекту впливає на рівень комунікації підлітків та їх світогляду.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Выготский Л.С. Проблема возраста Собр. соч.: В 6-ти т. М. : Педагогика, 1983. Т. 4. 332 с.
2. Губарь О. Г. Розвиток особистості в підлітковому віці та роль мовлення в процесі її соціалізації. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та психологія.* зб. наукових праць. Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2009. № 14. С. 32–34.
3. Дудар О.В., Величко В.М. Проблема міжособистісного спілкування підлітків. *Молодий вчений*, грудень, 2018 р. №12 (64). С. 387–390.
4. Круць О. О. Проблема формування світоглядних компетентностей старшокласника на уроках фізики. *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія педагогічна.* 2018. Вип. 24. С. 105–108.

5. Лісіна М.І. Генезис форм спілкування. Принципи розвитку в психології. М., 1999.
6. Орбан-лембрик Л.Є. Соціальна психологія. Підручник: у 2 кн. к. 1: Соціальна психологія особистості і спілкування. К.: либідь, 2004. 576 с.
7. Павелків Р.В. Вікова психологія. Підручник. К.: Кондор, 2011. 468 с.
8. Стернин І.А. Моделі опису комунікативної поведінки. Воронеж, 2002.
9. Цимбалюк І.М. Психологія спілкування навчальний посібник. К. :«Профспілок», 2004. 304 с.
10. Цуканова Є.В. Психологічні проблеми міжособистісного спілкування. Підручник. К: «вища школа», 1985. 160 с.
11. Хуторської А. Ключові освітні компетентності. URL: <http://osvita.ua/school/theory/2340/> (дата звернення: 18.03.2021).
12. Perepeliuk Tetiana, Hrynova Natalia. Research of the cognitive component as a basis of development creativity of students during distance learning. *Balkan Scientific Review*. 2021. Vol. 5. № 1(11). P. 35–39.

REFERENCES

1. Vygotskij, L. S. (1983). Problema vozrasta Sobr. soch.: V 6-ti t. M. : Pedagogika, T. 4.
2. Hubar, O. H. Rozvytok osobystosti v pidlitkovomu vitsi ta rol movlennia v protsesi yii sotsializatsii. *Naukovyi chasopys NPU imeni M.P. Drahomanova. Serii 19. Korektsiina pedahohika ta psykhohohiia*. zb. naukovykh prats. Nats. ped. un-t im. M. P. Drahomanova. Kyiv, 2009. № 14. 32–34.
3. Dudar, O. V. & Velychko, V. M. (2018). Problema mizhosobystisnoho spilkuvannia pidlitkiv. *Molodyi vchenyi*, 12 (64). 387–390.
4. Kruts, O. O. (2018). Problema formuvannia svitohliadnykh kompetentnosti starshoklasnyka na urokakh fizyky. *Zbirnyk naukovykh prats Kamianets-Podilskoho natsionalnoho universytetu imeni Ivana Ohienka. Serii pedahohichna, Vyp. 24*. 105–108.
5. Lisina, M. I. (1999). Henezys form spilkuvannia. Pryntsypy rozvytku v psykhohohii. M.
6. Orban-lembric, L.Ie. (2004). Sotsialna psykhohohiia. Pidruchnyk: u 2 kn. k. 1: Sotsialna psykhohohiia osobystosti i spilkuvannia. K.: lybid.
7. Pavelkiv, R. V. (2011). Vikova psykhohohiia. Pidruchnyk. K.: Kondor.
8. Sternyn, I. A. (2002). Modeli opysu komunikatyvnoi povedinky. Voronezh.
9. Tsymbaliuk, I. M. (2004). Psykhohohiia spilkuvannia navchalnyi posibnyk. K. :«Profspilok».
10. Tsukanova, Ye. V. (1985). Psykhohohichni problemy mizhosobystisnoho spilkuvannia. Pidruchnyk. K: «vyshcha shkola».
11. Khutorskoi, A. Kliuchovi osvritni kompetentnosti. Vziato z <http://osvita.ua/school/theory/2340/>
12. Perepeliuk, T. & Hrynova, N. (2021). Research of the cognitive component as a basis of development creativity of students during distance learning. *Balkan Scientific Review*. Vol. 5. № 1(11). 35–39.

Бібліографічний опис для цитування:

Перепелюк Т. Д., Гриньова Н. В. Діагностика світоглядного та комунікативного компонентів як складових розвитку особистісної сфери підлітка. *Психологічний журнал*. Умань : ВПЦ «Візаві», 2021. Вип. 7. С. 65–73.